

شناخت روشهای آموزش کشاورزی بزرگسالان

□ مهندس محمدرضا عباسی

مقدمه

در وضعیت کنونی جهان، مشاغل و حرفه‌های رشته کشاورزی، همانند سایر مشاغل بخشهای اقتصادی، هر روز فنی‌تر و پیچیده‌تر می‌شود و بیش از پیش، دانش و مهارت روزافزوتری را طلب می‌کند. به همین دلیل، این حرفه‌ها نیازمند آموزشهای شغلی می‌باشد.

به طور کلی، آموزشهای فنی و حرفه‌ای - که آموزشهای شغلی، در این گروه جای دارد - هم برای بزرگسالان (شاغلین کنونی) و هم برای جوانان و نوجوانان (شاغلین فردای جامعه) یک نیاز حیاتی است. اما آموزشهای فنی و حرفه‌ای بزرگسالان، به دلیل آن که، در کوتاه مدت تأثیر فزاینده‌ای بر بهبود زندگی خانواده‌ها و توسعه اقتصاد کشور دارد، نیز به خودی خود یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر محسوب می‌شود.

آموزش کشاورزی ویژه بزرگسالان، در زمره آموزشهای فنی و حرفه‌ای محسوب می‌گردد و از سویی دیگر

ترویج کشاورزی، یک نظام در رهیافت مؤثر برای آموزش کشاورزی بزرگسالان شناخته شده است. در حقیقت، خدمات آموزشی ترویج کشاورزی به نشر دانش و مهارتهای کاربردی موضوعات وابسته به رشته کشاورزی و اقتصاد خانوارهای روستایی می‌پردازد.

بنابراین، می‌توان به این نتیجه اساسی رسید که، آموزشهای کشاورزی بزرگسالان در حیطه ترویج کشاورزی جای می‌گیرند. از این رو، عوامل ترویج و همه آموزشگرانی که در زمینه آموزش کشاورزی بزرگسالان روستایی مشغول به کار هستند، برای رسیدن به موفقیت و تحقق اهداف آموزش و ترویج کشور، می‌بایست از اصول و مبانی آموزش بزرگسالان، به ویژه شناخت روشهای آموزش کشاورزی، آگاهی کامل داشته باشند.

ضرورت آموزش کشاورزی بزرگسالان

در حال حاضر، کشاورزی در جوامع

مختلف روز به روز پیشرفته‌تر و توسعه یافته‌تر می‌شود. رهیافتهای جدید بازاریابی محصولات کشاورزی، تکنولوژیهای نوین بهره‌برداری از خاک و آب، رشد و گسترش تولید و نیز، ضرورت مصرف انواع بذر اصلاح شده، توسعه و کاربرد هورمونهای رشد برای تولید برتر محصولات زراعی و...، از جمله نشانه‌ها کاربرد فن‌آوریهای نوین و مناسب کشاورزی نزد بزرگسالان شاغل رشته کشاورزی، یک ضرورت برای جامعه امروز است.

برای بزرگسالان شاغل، ایستایی در تکنولوژی جاری، امری خسارت‌آور است. برخی پژوهشها نشان داده‌اند که، مردم آمریکا گرایش قابل توجهی به تغییر شغل دارند. آنها در طول زندگی خود، بنا به علل مختلف اقتصادی که علت اساسی آن، عدم تطابق دانش شغلی با نیازهای علمی مورد نیاز آن شغل است، ۶ تا ۱۰ بار شغل خود را تغییر می‌دهند. این یافته‌ها مؤید آن است که نیاز آموزش بزرگسالان در

زمینه‌های شغلی، امری حیاتی است. از آنجا که، این پدیده در مشاغل کشاورزی روز به روز گسترده‌تر می‌شود، ضرورت اجرای آموزش و ترویج کشاورزی را بیش از پیش آشکار می‌سازد. در کشور ما نیز، به صورتهای گوناگون، مانند: افزایش جمعیت، مهاجرت چشمگیر روستائیان به شهر، توسعه الگوهای غیر اقتصادی مصرف و... این پدیده به خوبی قابل مشاهده است.

امر پذیرفته شده آن است که، اگر فردی آمادگیهای لازم را برای شغل خود داشته باشد، ضرورتی برای سرمایه‌گذاری او نیست. بنابراین، هدف اساسی هر برنامه آموزشی، برآورده ساختن نیازهای آموزشی شغلی متعددی است که، بر سر راه موفقیت گروهی از کشاورزان قرار گرفته است.

بنابراین، برنامه‌ریزان بخش کشاورزی، برای سازماندهی برنامه‌های خود، ابتدا باید نیازها و الزامهای اجرای هر برنامه را شناسایی و تعیین کنند، تا فقط جواز ورود به سیاستهای اجرایی آموزش کشاورزی بزرگسالان را فقط برنامه‌هایی کسب کنند که به خوبی، کشاورزان و دست‌اندرکاران توشته کشاورزی را برای انجام وظایف نوین شغلی خویش آماده سازند. به طور کلی، نیازهای آموزشی کشاورزان را می‌توان در دو گروه زیر جای داد، که عبارتند از: الف - نیازهای فنی: نیازهایی هستند که برای بهبود توسعه فعالیت‌های شغلی دست‌اندرکاران بخش کشاورزی ایجاد مانع کرده‌اند. این نیازها در زمینه‌های تولید محصول، مدیریت مزرعه، بازاریابی و... ایجاد می‌شود.

ب - نیازهای غیر فنی: این گروه از نیازها که جنبه عمومی دارند علاوه بر دست‌اندرکاران بخش کشاورزی، برای تمام شهروندان جامعه مشکل ساز شده است. مانند: مصرف محصولات کشاورزی، مهارت فردی در نگهداری محصول و... نکته مهم این است که، برنامه‌های

آموزش کشاورزی بزرگسالان، افزایش بهره‌وری و بازده اقتصادی را به دنبال دارند. بنابراین، آموزشهای مزبور برای جامعه یک خدمت مفید به حساب می‌آید.

به عنوان برخی از نتایج ارزشمند آموزش کشاورزی بزرگسالان، می‌توان از رفاه، سلامتی و بهبود اقتصادی جامعه نام برد. زیرا، به موجب اجرای آموزش کشاورزی بزرگسالان، دست‌اندرکاران بخش کشاورزی برای شکوفا ساختن فعالیتهای شغلی خویش، دست به تلاشهای معنی‌داری می‌زنند.

در وضعیت کنونی، ضرورت اجرای برنامه‌های آموزش کشاورزی بزرگسالان در زمینه‌های فنی و مهارتی و نیز، استفاده عملی از روشهای جدید، بسیار مهم می‌باشد. زیرا این امر، به تنها مورد علاقه دست‌اندرکاران این بخش است، بلکه حرکت به سوی توسعه روستایی را تسریع می‌کند. بر این اساس، باید مروجین کشاورزی، برنامه‌های آموزشی لازم را بر پایه نیازهای آموزشی شناخته شده تدارک ببینند و در همین راستا، سازمانهای ترویج هم‌بایستی، مروجین را در همه ابعاد یاری کنند.

سابقه

از نقطه نظر تاریخ شروع آموزش کشاورزی بزرگسالان، کشور ایالات متحده آمریکا است. در سال ۱۷۸۵ میلادی، در این کشور «انجمن فیلاولفیا» برای پیشرفت و گسترش کشاورزی تشکیل گردید. هدف آن، تشویق کشاورزان برای افزایش تولید محصولات کشاورزی بود. این انجمن، برای رسیدن به اهداف خود به برگزاری نمایشگاههایی پرداخت که یک روش آموزشی بود؛ تا بتوانند تولیدات کشاورزی را برای فروش؛ به نمایش بگذارند.

در سال ۱۸۲۶ میلادی، مراکز برای آموزش رسمی کشاورزی اختصاص یافت. به دنبال آن، این مراکز

برای آموزش بزرگسالان گسترش پیدا کرد. در سال ۱۸۹۴ میلادی، کار ترویج کشاورزی به مثابه یک مظام آموزش کشاورزی بزرگسالان شروع گردید و به تدریج، علاقه جهت آموزش کشاورزی بزرگسالان افزایش یافت و در سایر نقاط آمریکا و جهان توسعه پیدا کرد.

در حال حاضر، نگرش حاکم بر آموزش کشاورزی بزرگسالان نزد کشورهای جهان، بسیار مثبت است و روز به روز تقویت و گسترش می‌یابد. برگزاری دوره‌های آموزش بزرگسالان در جلسات چند ساعته تا دوره‌های طولانی چند هفته‌ای و حتی چند ماهه - در علوم کشاورزی جهان رایج گردیده است.

سابقه آموزش کشاورزی بزرگسالان در ایران به سال‌های دهه ۱۳۳۰ برمی‌گردد. در این سالها، وزارت کشاورزی به این آموزشها اهمیت داد و در سال ۱۳۳۲ ترویج، به عنوان یک نظام آموزش کشاورزی بزرگسالان در قالب یک تشکیلات نوپا کار خود را آغاز کرد بتدریج گسترش یافت تا به سازمان ترویج کشاورزی تبدیل گردید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی همراه با تشکیلات جهاد سازندگی، ارائه خدمات ترویجی، توسط جهادگران معمول شد. تا این که در سال ۱۳۷۰ تشکیلات معاونت ترویج و مشارکت مردمی به صورت سازمانی منظم، آموزش بخشی از کشاورزی بزرگسالان کشور را بر عهده گرفت.

یادگیری در بزرگسالان

مدت زیادی بود که اکثر دست‌اندرکاران آموزشی برای آموزش خردسالان و بزرگسالان، تفاوت عمده‌ای قایل نبودند. از این رو، بیشتر آموزگاران، اصول تدریس و یادگیری خردسالان را به آموزشهای بزرگسالان تعمیم می‌داند. این در حالی است که، امروزه بر پایه یافته‌های پژوهشی روانشناسی تربیتی ثابت شد که

بزرگسالان، کودکان رشد یافته نیستند. اگر چه اصول اساسی یادگیری در انسانها - چه خردسال و چه بزرگسال - تقریباً یکسان است، اما روش آموزش آنها با یکدیگر فرق اساسی دارد.

روشهای آموزشی در آموزش بزرگسالان، باید بر پایه ویژگیهای جسمی، روانی، نیازها، علاقمندیها، یافتهها و دیگر خصوصیات گروه بزرگسال برنامه‌ریزی و اجرا گردند. بنابراین، امروزه با استفاده از روشهای قدیمی انتقال اطلاعات و معلومات که بیشتر بر پایه آموزش به شیوه سخنرانی و ارایه گفتاری پیام بود کارآمدی خود را از دست داده و منسوخ شده است.

پیامد هر فعالیت آموزشی «یادگیری» است. به طوری که می‌توان بیان کرد، هدف از آموزش، تحقق یادگیری نسبتاً پایدار در یادگیرندگان مورد نظر است. منظور از یادگیری ایجاد تغییر در دانش، مهارت و نگرشهاش شخص یادگیرنده می‌باشد. بدیهی است که یادگیری مطلوب از آموزش مطلوب بدست می‌آید. بنابراین، آموزش کشاورزی، هنگامی کار آمد و اثر بخش خواهد بود، که در راستای ارتقای سطح دانش کاربردی کشاورزان و توسعه گرایشها، علاقمندیها، ایده‌آلها، درک و فهم آنان تغییراتی مطلوب حاصل کند. به طور کلی تفاوت عمده اصول آموزش کشاورزی بزرگسالان با آموزشهای رسمی کشاورزی دبیرستانها، هنرستانها و دانشکده‌های کشاورزی به ویژگیهای روانی - زیستی، نوع انگیزه، علاقه و نیازهای یادگیرندگان برمی‌گردد. از همین رو، هر فردی که ب عنوان آموزگار و مروج کشاورزی به فعالیت مشغول می‌شود، باید نسبت به این سؤال که «بزرگسالان چگونه یاد می‌گیرند؟»، آگاهی کامل داشته باشد.

جوانان در مقایسه با بزرگسالان، در مراحل از رشد جسمی، روانی، عاطفی و شخصیتی قرار دارند که برای یادگیری

● پیامد هر فعالیت آموزشی «یادگیری» است. به طوری که می‌توان بیان کرد، هدف از آموزش، تحقق یادگیری نسبتاً پایدار در یادگیرندگان مورد نظر است. منظور از یادگیری ایجاد تغییر در دانش، مهارت و نگرشهاش شخص یادگیرنده می‌باشد.

● براساسی بزرگسالان از قضاوت و پیش‌بینی عجولانه پرهیز می‌کنند. آنان قبل از هر چیز، یک مسأله را بدرستی بررسی می‌کنند. تمام جوانب را می‌سنجند، منافع و دیگر پیامدهای آن را بررسی می‌کنند. پس آنگاه قضاوت و تصمیم‌گیری می‌کنند. بر این اساس، در زمینه انتخاب روشهای آموزشی، بزرگسالان به عنوان یادگیرنده یا جوانان و نوجوانان فرق دارند.

آموزگاران آموزشهای کشاورزی بزرگسالان باید به نحوی عمل کنند که بزرگسالان شرکت‌کننده در برنامه‌های آموزشی، برای درک کامل مطالب، نیازی به حفظ کردن مطالب نداشته باشند. آنها باید از روشهایی استفاده کنند که، یادگیری مطالب را از طریق رفتار و عمل، استدلال، قضاوت و تفکر میسر سازند. چون این توانمندیها در بزرگسالان تقویت یافته است.

به علاوه، آموزگاران باید برای بحث و تبادل نظر، پیرامون مطالب و ماسیل طرح شده در جلسات آموزشی، زمان کافی و مناسبی را در اختیار بزرگسالان قرار دهند. چون کاهش توانایی حفظ مطالب در نزد بزرگسالان بخوبی مشهور است. ولیکن به سبب تجربه‌های فراوان و توانایی تفکر از طریق طرح مسأله یادگیری برای آنان آسانتر و جذابتر خواهد شد.

براستی بزرگسالان از قضاوت و پیش‌بینی عجولانه پرهیز می‌کنند. آنان قبل از هر چیز، یک مسأله را بدرستی بررسی می‌کنند، تمام جوانب را می‌سنجند، منافع و دیگر پیامدهای آن را بررسی می‌کنند، پس آنگاه قضاوت و تصمیم‌گیری می‌کنند. بر این اساس، در زمینه انتخاب روشهای آموزشی، بزرگسالان به عنوان یادگیرنده یا جوانان و نوجوانان فرق دارند. بارزترین تفاوت

از تواناییهای بیشتری بهره می‌برند. در عوض، بزرگسالان تنها در صورتی مطلبی را یاد می‌گیرند که برای یادگیری آن «علاقه» و «نیاز» داشته باشند. در این صورت، در بزرگسالان «فهم و درک» مطالب، زودتر اتفاق می‌افتد. چرا که، به علت داشتن تجربه‌های زیادی که از گذشته دارند، هر مطلب جدیدی را با تجارب خود ارتباط و پیوند می‌دهند و سپس آن را به آسانی و با سرعت بیشتری یاد می‌گیرند. پژوهشهای بسیاری نشان داده که اگر یک فرد ۸۰ ساله، از سلامتی خوبی برخوردار باشد، می‌تواند همانند یک نوجوان ۱۲ ساله یاد بگیرد. همچنین، ممکن است یک فرد ۴۰ ساله قادر باشد - اگر نه بهتر - مانند یک جوان ۱۸ ساله مطالب مورد نظر را بیاموزد. این بدان دلیل است که، تسواناییهای لازم برای قضاوت، استدلال، به کارگیری معلومات و تجارب و توانایی تصور و تجسم موضوعات و پدیده‌ها، کافی نبودن تواناییهای جسمی و روانی - زیستی مؤثر در یادگیری را جبران نماید. به علاوه، بزرگسالان بر خلاف جوانان و نوجوانان - تمایلی به حفظ کردن مطالب ندارند. چون خود را برای انجام آن ضعیف احساس می‌کنند و آمادگی لازم را ندارند.

بر اساس مطالب یاد شده،

آنها در این است که بزرگسالان با هدف خاصی و برای رفع نیاز و یا حل مسأله ویژه، در برنامه‌های آموزشی شرکت می‌کنند. (نه مانند دانش‌آموزان از روی اجبار یا فشار والدین و جامعه). از این‌رو، بیشتر برنامه‌های آموزش کشاورزی بزرگسالان کوتاه مدت (برای حل یک مسأله) می‌باشند و غالب آنها از طریق روشهای آموزش عملی، نمایشی و مشاهده‌ای به اجرا درمی‌آیند. بزرگسالان شرکت‌کننده در برنامه‌های آموزش کشاورزی همگی سئوالات، مسایلی و مشکلات روشنی در زمینه‌های شغلی دارند که، حل آنها و کسب اطلاعات لازم در آن زمینه‌ها برای آنان بسیار ضروری و سرنوشت‌ساز است. بزرگسالان در برنامه‌های آموزشی در جستجوی سفارشها و کسب تدابیر عملی مؤثر، برای بهبود و توسعه فعالیت‌های شغلی خود می‌باشند.

بزرگسالان، دارای تجربه‌های فنی زیادی در قلمرو کشاورزی هستند. از آنجا که مسایل برای آنان واضح و قابل مشاهده است، بنابراین، در هر برنامه آموزشی بیشتر می‌توانند به همدیگر کمک کنند و مسایل خود را با یکدیگر مطرح و به بحث گذارند و در آخر، راه‌حلهای لازم را بدست آورند. این تجربه‌های سازنده و دست اول، یکی از عوامل اساسی یادگیری بالا بردن سطح دانش فنی بزرگسالان به حساب می‌آید. اگر بزرگسالان شرکت‌کننده در برنامه‌های آموزشی، انگیزه و گرایش مثبتی برای یادگیری داشته باشند، آمادگی آنان برای یادگیری بهتر تأمین خواهد شد. به این ترتیب، بزرگسالان می‌توانند فعالیت‌های یادگیری را به خوبی انجام دهند تا برنامه‌های آموزشی برای آنان مفید واقع شود.

از آنجا که در هر برنامه آموزشی، بیشتر بزرگسالان جایگاه و شرایط لازم را برای به کارگیری و اجرای فوری آموخته‌های خود - دانش و مهارت - در عرصه کار و زندگی دارند، بنابراین برای

● در آموزش کشاورزی بزرگسالان، آموزش می‌بایست به منزله پاسخی به نیازمندیهای شغلی یادگیرندگان بزرگسال در ابعاد فردی و اجتماعی تلقی گردد. حال آن که، در آموزشهای رسمی، هدف آن است که یادگیرندگان برای آینده‌ای دور آماده شوند تا شغلی از کارهای کشاورزی به عهده آنان واگذار شود.

جستجو و یافتن پاسخ مناسب مسایلی خود، بسیار فعال هستند.

اصول و شناخت روشهای آموزش کشاورزی بزرگسالان

از هنگامی که آموزش و پرورش به منزله یک نظام شکل گرفته است، شناخت روشها هم عنصر اصلی آن شده است. تمامی دست‌اندرکاران، صاحب نظران و اندیشمندیانی که در مقوله آموزش و پرورش فعالیت دارند، شناخت روشها را به مثابه یکی از اصلی‌ترین سنگ بنای آموزش و پرورش تلقی کرده‌اند.

در زمینه تعریف «روش» گفتنی است که، در زبان فارسی «روش» برابر واژه انگلیسی متد به کار گرفته شده است. واژه متد در فرهنگ فارسی معین و فرهنگ انگلیسی آریانپور به روش، شیوه، راه، طریقه، طرز و اسلوب معنی شده است.

به طور کلی، روش عبارت است از، راه انجام دادن هر کاری. روش آموزش (تدریس) نیز، عبارت است از: راه منظم با قاعده و منطقی برای ارائه درس.

در ایران شناخت روش آموزش کشاورزی بزرگسالان، کمتر توجه

دست‌اندرکاران و محققین مسایلی آموزش و ترویج کشاورزی را به خود معطوف ساخته است. مسلم آن است که، روشهای آموزش کشاورزی بزرگسالان با روشهای آموزش رایج در مقاطع آموزش رسمی متفاوت می‌باشد. به کارگیری روشها، رسانه‌ها و وسایلی که در وضعیت کنونی در آموزش رسمی برای آموزش کشاورزی رایج می‌باشد، برای آموزش کشاورزی بزرگسالان چندان مناسب و اصولی نمی‌باشد. زیرا (همانگونه که قبلاً بیان گردید) نیازها و ویژگیهای روانی و جسمی یادگیرندگان، در این نظام آموزشی - رسمی و غیر رسمی - اختلافهای فاحشی دارند.

از آنجا که، هر نوع روش آموزشی باید با ویژگیهای یادگیرندگان سازگار باشد، به این ترتیب، هرگز نباید برای این دو نوع آموزش، از روشهای یکسان و مشابه استفاده کرد.

در آموزش کشاورزی بزرگسالان، آموزش می‌بایست به منزله پاسخی به نیازمندیهای شغلی یادگیرندگان بزرگسال در ابعاد فردی و اجتماعی تلقی گردد. حال آن که، در آموزشهای رسمی، هدف آن است که یادگیرندگان برای آینده‌ای دور آماده شوند تا شغلی از کارهای کشاورزی به عهده آنان واگذار شود. به دیگر سخن، در آموزش بزرگسالان، هدف برداشتن موانع و مشکلاتی است که، بر سر راه انجام فعالیت‌های شغلی و نیز، توسعه فرد و جامعه در بخش کشاورزی وجود دارد. در صورتی که این امر در آموزشهای رسمی چندان مهم جلوه نمی‌کند.

بر اساس مطالب یاد شده، روشهایی در آموزش کشاورزی بزرگسالان اهمیت دارد که، زمینه را برای برداشتن موانع یادگیری بزرگسالان هموار سازد. به عبارت درستتر، هر روش آموزش در آموزشهای بزرگسالان، باید بستری مناسب و مطلوب را برای جاری ساختن آموزش در دو جنبه

اصلی آن - یعنی تدریس و یادگیری - فراهم کند. به شیوه‌ای که، آموزگار فرایند تدریس را با کیفیتی ارائه دهد: تا یادگیری مطلوب را به آسانترین و سریعترین حالت برای بزرگسالان تأمین و میسر سازد.

نکته مهمی که در زمینه شناخت روش آموزش کشاورزی بزرگسالان وجود دارد، سازگاری نظریه‌های تربیتی با فرایند توسعه روستایی است. یعنی لازم است، بین برنامه‌های آموزشی تهیه شده، توسط برنامه‌ریزان توسعه روستایی و نظریه‌های آموزشی، همخوانی لازم وجود داشته باشد. زیرا برنامه‌هایی که نظریه‌های آموزشی را رعایت نکرده باشند، در عمل با شکست مواجه خواهند شد. به طور مثال: یکی از ضعیفترین و نامناسب‌ترین روش‌های آموزشی آن است که، ناتوانی یادگیرندگان را به آنها گوشزد کند. این عمل موجب می‌شود که، وابستگی بزرگسالان به دیگران بیش از پیش تشدید گردد. حال آنکه، یکی از مهمترین هدفهای آموزش کشاورزی بزرگسالان، رسانیدن کشاورزان به استقلال فردی و افزایش حس اعتماد به نفس در آنان است. تنها در این صورت است که، آنان می‌توانند با رغبت کامل ایده‌ها، روش‌ها و تکنولوژیهای جدید را در فعالیتهای شغلی خود - کشاورزی - به کار گیرند.

به طور کلی، در انتخاب روش آموزش کشاورزی بزرگسالان لازم است، نکات کلیدی زیر، مورد نظر آموزگاران و برنامه‌ریزان قرار گیرد. در همین جا، یادآوری این مطلب ضروری است که، این نکات هر یک نقش اساسی در انتخاب و اجرای روشهای آموزشی دارند. از این رو، نمی‌توان آنها را به ترتیب اهمیت نام برد. با توجه به این موضوع، نکات مورد نظر عبارتند از:

۱- ساختار آموزشی: روشهای آموزش بزرگسالان باید براساس ساختار

● به طور کلی، شناخت روشهای آموزش بزرگسالان، بر پایه تنوریهای تعلیم و تربیت گروهی بنا شده باشد. در این روش، آموزش و یادگیری، فرایندهایی تکاملی و دوسویه هستند. در داخل گروه، آموزگار و یادگیرندگان همدیگر را کمک می‌کنند؛ یعنی برای تسهیل یادگیری و آرایه سفارشهای لازم، دانش و مهارتهای خود را با یکدیگر مبادله می‌کنند. یک از اینها، روش آموزش خاصی را طلب می‌کند.

آموزشی از قبل برنامه‌ریزی شده، گرفته شود. آیا قصد آن است، بزرگسالان به صورت غیر رسمی در یک مزرعه، یک دفتر کار، مسجد و ... جلسه آموزشی خود را تشکیل دهند؟ یا در یک جلسه نیمه رسمی در خانه مروج یا رهبر محلی دور هم جمع شوند؟ و یا... هر بنابراین، توجه به این امر بسیار مهم است.

از نگاهی دیگر، در طرح‌ریزی برنامه آموزشی و نیز، انتخاب روش آموزش باید توجه داشت که، تمامی امور و فعالیتهای آموزشی، از ساختار منطقی برخوردار باشند. اگر این امر مورد نظر قرارنگیرد، یادگیری مطلوب شکل نمی‌گیرد. مثلاً روش آموزش یک آموزگار مجسم کنید، که هنگام آموزش بدون آن که مسیر خود را روشن و هموار سازد، از یک موضوع به موضوع دیگر می‌رود و بر پایه یک ساختار منطقی حرکت نمی‌کند. در چنین وضعیتی، آیا بزرگسالان می‌توانند بر روی چند موضوع و مسأله پراکنده متمرکز شوند و همگی را همزمان با هم

یاد بگیرند؟

۲- محتوای آموزشی: روشهای آموزش بزرگسالان نباید مستقل از محتوای آموزشی هر برنامه عمل کنند. بدیهی است، اگر یک روش آموزش برای «آموزش نحوه شیردوشی» کاربرد مناسبی دارد، بطور حتم با روش آموزشی که برای «آموزشهای بازاریابی فرش» انتخاب می‌شود، تفاوت فراوان دارد.

مسأله اصلی دیگر آن است که - همان‌طور که قبلاً بیان شد - بزرگسالان بر اساس نیازهای آموزشی خود در برنامه‌های آموزشی شرکت می‌کنند. بنابراین، ضمن آن که محتوای آموزشی را از دانش و مهارتهای انتخاب کرد که جدید و روزآمد و متناسب با شرایط مخاطبین باشد، بلکه باید به روشی آموزش داده شوند تا بزرگسالان بتوانند بسلافاصله بعد از اتمام آموزش، آموخته‌های خود را در فعالیتهای شغلی و امور روزمره زندگی مورد استفاده قرار دهند.

۳- آموزش عملی: روشهای آموزش کشاورزی بزرگسالان باید بر جنبه‌های آموزش عملی تأکید داشته باشد. زیرا این اصولی و شناخته شده است که «ما چیزی را که انجام می‌دهیم، بهتر یاد می‌گیریم.» اگر یک آموزگار درباره موضوعات کشاورزی «صحبت» کند تنها به یادگیرندگان آموخته است که درباره موضوعات کشاورزی «صحبت» کنند.

آموزش کشاورزی باید بر پایه مطالبی باشد که، بزرگسالان به انجام عملی آنها اقدام کنند. آموزش هرگز وظیفه خود را انجام نمی‌دهد، مگر زمانی که یادگیرندگان بزرگسال به تواناییهای مورد انتظار (هدفهای آموزشی) که اکثراً کاربردی و در رابطه با فعالیتهای شغلی آنان است، دست یافته باشد.

۴- آموزش گروهی
یادگیری امری کنشی و مشارکتی

است. بنابراین بهتر است که، در جمع و گروه انجام شود. بنابراین، اساس روشهای آموزش بزرگسالان باید بر آموزش گروهی تأکید فراوان داشته باشد. مثلاً در جلسات آموزشی که به شیوه بحث، میزگرد و حل مسأله اداره می‌شود، هر فرد به دیگران می‌آموزد و از دیگران نیز یاد می‌گیرد. بنابراین، یادگیرندگان از طریق «هم‌آموزی» مطالب بسیار زیاد کاربردی و مفیدی را می‌آموزند.

به طور کلی، شناخت روشهای آموزش بزرگسالان، بر پایه تئوریهای تعلیم و تربیت گروهی بنا شده باشد. در این روش، آموزش و یادگیری، فرایندهایی تکاملی و دوسویه هستند. در داخل گروه، آموزگار و یادگیرندگان همدیگر را کمک می‌کنند؛ یعنی برای تسهیل یادگیری و ارایه سفارشهای لازم، دانش و مهارتهای خود را با یکدیگر مبادله می‌کنند.

۵- نیازهای آموزشی: روشهای آموزش کشاورزی بزرگسالان، باید بر اساس نیازهای آموزشی گروه بزرگسال مخاطب هر برنامه آموزشی، طرح ریزی و انتخاب شود. بزرگسالان مطالبی را به خوبی یاد می‌گیرند که آن را برای خود سودمند تشخیص دهند. به دیگر سخن، بزرگسالان اهمیت مطالب آموزشی را بر اساس قطعی بودن سودمندی آن ارزیابی می‌کنند.

در آموزش کشاورزی کشاورزان چنانچه باور کرده باشند که، نیاز به آموختن مطالب یا مهارتهای مورد نظر یک برنامه آموزشی را دارند، انگیزه یادگیری در آنان تقویت می‌شود و در نتیجه آن مطالب یا مهارتها را بسیار مطلوبتر و با میل و رغبت شدیدی یاد می‌گیرند. در حقیقت، باید احساس کنند که یادگیری مطالب مزبور، موجب افزایش محصول و درآمد آنان خواهد شد. نیاز، عامل ایجاد انگیزه است و به طور کلی انگیزه علاقه پیش از حد به آموختن یک مطلب است. از سویی

دیگر، انگیزه یک عامل مهم درونی برای انجام هر عمل، از جمله یادگیری است و براساس آن است که، درک و فهم هر فرد تقویت می‌یابد.

۶- یادگیری بومی: روشهای آموزش کشاورزی، باید بر یادگیری بومی استوار باشد. منظور از یادگیری بومی آن است که، یادگیرندگان در محل و شرایط واقعی زندگی خویش مطالب آموزشی را بیاموزند.

ارزش یادگیری بومی در آن است که، آموخته‌های یادگیرندگان از غنای بافت و ساختار آن محل و شرایط آن بهره‌مند شده و مفاهیم آموخته شده عینی‌تر، ملموس‌تر و ریشه‌ای می‌شود. به این ترتیب استفاده از آموخته‌ها در زندگی واقعی، برای یادگیرندگان بیشتر امکانپذیر می‌گردد.

در آموزش کشاورزی بزرگسالان، روش آموزش باید تربیتی داشته باشد که کلاس درس به محیط کار کشاورزان انتقال و تعمیم داده شود و فعالیتهای کشاورزی را در برگیرد. یادگیری بومی، نظریه‌های دانش و مهارتهای کشاورزی را با فعالیتهای عملی کشاورزان پیوند می‌دهد.

۷- دموکراسی: روشهای آموزش بزرگسالان و از جمله آموزش کشاورزی بزرگسالان، باید مردمی و آزادمنشانه باشد. در چنین حالتی در فرایند آموزش استقلال فرد بزرگسال از سویی آموزگاران و برنامه‌ریزان و آموزشی مورد نظر قرار می‌گیرد.

بزرگسالان رفتارهای استبدادی و دیکتاتورگونه آموزگار را دوست ندارند. بزرگسالان باید اجازه داشته باشند که با آموزگار در برنامه‌ریزی، اجرا و انتخاب مطالب آموزشی که بر پایه نیازهای آنان است تبادل نظر و همکاری کنند. از سوی دیگر، آموزگاران باید بدانند که ارزشیابی حق ویژه و منحصر به فرد آنان نیست. بنابراین، باید اجازه بدهند بزرگسالان علاوه بر برنامه‌ریزی، در ارزشیابی نیز با آنها همکاری لازم را

داشته باشند.

۸- باز خورد: انتخاب روش آموزش بزرگسالان، باید با عنایت به بازخوردهای بدست آمده صورت گیرد. معمولاً بازخورد به منزله یک فرایند «اصلاح عمل یا فعالیت» است. بازخورد شامل اطلاعات تهیه شده برای یادگیرندگان است؛ تا از طریق آن چگونگی فعالیت یا پیشرفت خود را مشاهده کنند. هنگامی که تقویت و توسعه یک فرد نیاز به محرک رفتاری و کلامی دارد، تا تشویق یا عدم تشویق رفتار یادگیرنده را اصلاح کند، ارزش بازخورد بخوبی روشن می‌شود. اگر بازخورد از سوی آموزگار تهیه و تدارک دیده نشود. بر روی پیشرفت یادگیری و اصلاح مهارتهای یادگیرندگان تأثیر بد می‌گذارد. بازخورد می‌تواند، به صورت کتبی یا شفاهی، رسمی یا غیر رسمی، خلاصه یا مفصل تهیه شود.

۹- آمادگی: روشهای آموزش بزرگسالان می‌بایست قبل از هر چیز موفق شود، بزرگسالان یادگیرنده را برای یادگیری مطالب قبل از آن که بزرگسال، برای یادگیری آن مطلب آموزشی آماده کند. زیرا تلاش برای آموختن مطالب، قبل از آن که بزرگسال برای یادگیری آن مطلب آماده نشده باشد، امری بی‌بهره است. اگر کشاورزانی موفقیت لازم را بری عملی ساختن آموخته‌های خویش نداشته باشند، هرگز با آموزگار روستایی و مروج کشاورزی، ارتباط مؤثر برقرار نمی‌کند و از آمادگی لازم بر یادگیری برخوردار نمی‌شود.

زیرا از علاقه، انگیزه و یا گرایش به یادگیری بهره‌مند نمی‌شود. بنابراین، آموزگاران باید مطالب و موضوعاتی را که برای آموزش بزرگسالان در نظر می‌گیرند، به روشی ارایه دهند که اول آنها را برای یادگیری آماده ساخته، سپس توانایی استفاده را در آنان تقویت نماید.

۱۰- تحقیق و کشف حقایق: روش آموزش بزرگسالان زمانی مؤثر است که،

مبیتی بر تحقیق و کشف حقایق و واقعیتها باشد. بر این باور، با استفاده از روشهای اکتشافی، یادگیرندگان برای یادگیرندگان انگیزه بیشتری دارند. بنابراین، آموزش کشاورزی برای بزرگسالان بهتر است که به روش اکتشافی و نمایشی اجرا شود.

در روشهای اکتشافی و نمایشی بزرگسالان شرکت کننده در یک برنامه آموزشی، برای تشخیص و حل مسایل به جمع آوری اطلاعات و استفاده بهینه از تجربه‌های گذشته خود پرداخته، سپس برای راه‌حلهای انتخاب شده به فعالیت می‌پردازند. به طور کلی، اگر آموزگار و مروج به جای «سخن گفتن» از این روشها سود ببرد موجب ایجاد چالش و راهنمایی کشاورزان یادگیرنده می‌شود و یادگیری مطلوبتری را به ارمغان می‌آورد. روش حل مسأله، تحقیق و پژوهش گروهی و... از روشهای آموزش مناسب می‌باشند.

۱۱- تفنن: روشهای آموزش بزرگسالان باید توأم با تنوع، تفریح و سرگرمی باشد. به طور کلی، آن گروه از روشها که متنوع و سرگرم کننده‌تر هستند، از پذیرش بیشتری برخوردارند. (تثاثر) این روشها، آموزش را برای بزرگسالان روستایی جذابتر نموده و حس ابتکار و مسئولیت پذیری را در آنان تقویت می‌کند.

۱۲- فسن‌آوری آموزشی: روش آموزش بزرگسالان، در حالتی مؤثر است که از تکنولوژی آموزشی سود برده باشد. براین اساس، انتخاب راهبردهای مؤثر آموزش و یادگیری و نیز، استفاده از رسانه‌های آموزشی و تدارک تجربه‌های عینی و ملموس - که لازمه آموزش کشاورزی است - از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. پس این عوامل، در آموزش پویا یعنی روش رسانه، مبانی نظری و... با یکدیگر همپوشانی کامل دارند.

۱۳- خودآموزی: روشهای آموزش بزرگسالان - به ویژه در آموزش

روستائیان که در وضعیت فعلی کشورمان با کمبود آموزشگر و مروج مواجه است - باید به گونه‌ای عمل کند که، امکان آموزش از راه دور میسر شود؛ یعنی فرایندهای آموزش و یادگیری به صورت مکاتبه‌ای میسر گردد. این امر موجب می‌شود، احساس مسئولیت در بزرگسالان روستایی تقویت شود و تشویق گردند؛ تا آموزش و یادگیری را به طور مستقل و به دور از وابستگی به آموزگار و مروج به پایان رسانند. در نتیجه به سوی «خودآموزی» سوق داده می‌شوند.

۱۴- مشارکت: روشهای آموزش بزرگسالان، باید موجب فعال ساختن یادگیرندگان شود. این امر نیز، از طریق جلب مشارکت آنان در فعالیتهای آموزشی میسر می‌شود.

بزرگسالان تمایل ندارند در جلسات آموزشی منفعل بنشینند. بنابراین، روشهای آموزشی فعال موجب می‌شود، در یادگیری مشارکت بیشتری داشته باشند و این امکان را به دست آورند؛ تا دانش و مهارتهای کشاورزی را از راه تجربه کسب کنند. برخی از روشهای فعال عبارتند از: حل مسأله، مباحثه، پروژه و...

۱۵- اصول روانشناختی: روشهای آموزش بزرگسالان، زمانی مفید و سودمند می‌شود که تمامی اطلاعات، معلومات و نیز، مهارتهای ذهنی و عملی را با به کارگیری یافته‌های روان‌شناسی در کمترین زمان به بزرگسالان شرکت کننده در دوره آموزشی بیاموزند و تغییرات مورد نظر را در رفتار و تفکر آنان به وجود آورند.

۱۶- مشاهده: موضوعات کشاورزی پدیده‌های عینی و ملموس هستند. از این رو، روشهای آموزش بزرگسالان، باید زمینه‌های لازم را فراهم کند؛ تا بزرگسالان (کشاورزان) یادگیرنده، مطالب آموزشی را مستقیماً از نزدیک مشاهده کنند. از این طریق، آنان موفق می‌شوند، مزایا و معایب هر پدیده را

بدرستی لمس کنند.

۱۷- شرایط محیطی: روشهای آموزش بزرگسالان، باید با شرایط محیط زندگی بزرگسالان (روستا) مطابقت و سازگاری لازم را داشته باشد. در سالهای اخیر، شناخت روشهای آموزش نشان داده است که، بزرگسالان نباید فقط دریافت کننده دانش خلق شده بیرون از خود باشند، بلکه آنان خود باید واقعیت این دانش را آزمایش و تأیید کنند. در همین راستا، شناخت روشهای آموزش کشاورزی بزرگسالان، از یادگیرندگان بزرگسال می‌خواهد که در مورد خود و واقعتهای محیط کار و زندگی (یعنی روستای محل سکونت خود) تحقیق کنند: تا آن را بخوبی شناسند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

در وضعیت کنونی، آموزش کشاورزی برای بزرگسالان روستایی بسیار ضروری است، زیرا این آموزشها نقش حیاتی در توسعه فرد و جامعه دارند. تشکیلات ترویج و آموزش روستائیان، هم در وزارت جهاد سازندگی و هم در وزارت کشاورزی و نیز، دیگر مؤسسه‌ها مسئول در ارائه آموزشهای فنی و حرفه‌ای به روستائیان و عشایر می‌بایست در برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی این آموزشها، دقت لازم را بنماید یکی از جنبه‌های مؤثر در بهبود بخشی و کارآمد ساختن آموزش کشاورزی بزرگسالان، برنامه‌ریزی و اجرای این آموزشها با عنایت به ویژگیهای فرد، جامعه و محیط است. از جمله: انتخاب روش آموزش، نقش اساسی در فرایند آموزش داشته و باید بطور دقیق منطبق بر خصوصیات جامعه شناختی، روان شناختی، بوم شناسی، اقتصاد و فرهنگ روستا و روستائیان باشد.

پیشنهاد می‌گردد، نظام آموزش و ترویج روستایی کشور، برای برنامه‌ریزی و اجرای دوره‌های آموزش

روستائیان از علوم تربیتی، به ویژه اصول برنامه‌ریزی آموزشی با عنایت به ساختار اجتماعی و اقتصادی کشور بهره‌گیری بیشتری به عمل آورد؛ تا آموزشهای کشاورزی بزرگسالان با استفاده از روشهای آموزشی مناسب و کار آمد در مرحله اجرا قرار بگیرد.

منابع و مآخذ

- ۱- ابراهیم زاده، عیسی. "آموزش بزرگسالان". انتشارات دانشگاه پیام نور. تهران. ۱۳۷۳
- ۲- سیف، علی‌اکبر "روانشناسی تربیتی". انتشارات آگاه. تهران. ۱۳۷۳
- ۳- هاک، ژاک. "سرمایه گذاری برای آینده". انتشارات مدرسه. تهران. ۱۳۷۲
- ۴- بولا، ه.س. روند تحولات و مسایل آموزشی بزرگسالان در جهان. مرکز کمیسیون ملی یونسکو در ایران. تهران. ۱۳۷۳
- ۵- شعبانی، حسن. مهارتهای آموزشی و پرورشی. انتشارات سمت. تهران. ۱۳۷۲
- ۶- شهبازی، اسماعیل. توسعه و ترویج روستایی. انتشارات دانشگاه تهران. تهران. ۱۳۷۲
- ۷- پارسا، محمد. زمینه روانشناسی. انتشارات بعثت. تهران. ۱۳۷۲
- ۸- برتون، سوان سون. مرجع ترویج کشاورزی. ترجمه دکتر اسماعیل شهبازی و مهندس احمد مجاران، انتشارات سازمان ترویج کشاورزی. تهران. ۱۳۷۰
- ۹- عباسی، محمدرضا. کاربری رسانه‌های آموزشی در ترویج و آموزشی بزرگسالان روستایی. مجله جهاد. مهر و آبان ۱۳۷۴
- ۱۰- اوکلی پیتراوگارفوت، کریستوفر. راهنمای آموزش ترویج. ترجمه: محمدحسین عمادی. انتشارات مرکز تحقیقات مسایل روستایی (وزارت جهادسازندگی). تهران ۱۳۱۹
- ۱۱- مرکز فرهنگی آسیایی یونسکو. راهنمای نوین تهیه و تولید مواد

آموزشی. ترجمه: حسن موفقی. انتشارات مؤسسه بین‌المللی روشهای آموزش بزرگسالان. تهران. ۱۳۷۳

۱۲- صفوی، امان‌الله. کلیات روشها و فنون تدریس. انتشارات معاصر. تهران. ۱۳۷۲

13: LLOYD J. PHIPPS, agricultural Education, university of Illionis, the interstate printers and publishers, INC. (1988).

14: Alfred, H. Gorman, Teachers and learners, Theinter Active Process of Education, Allym and Bacon, INC > (1974).

پی نوشتها

- 1: On the _ job _ Trainiig آموزشهای شغلی
- 2: Technical and Vocational Education آموزشهای فنی و حرفه‌ای آموزش
- 3: Adult Agricultural Edacatin Ctraining کشاورزی ویژه بزرگسالان
- 4: Adult Education] مبانی آموزشی بزرگسالان
- 5: Agricultural Education Methodology. شناخت روشهای آموزشی کشاورزی
- ۶- منبع شماره ۱۲
- ۷- منبع شماره ۱۳
- ۸- منبع شماره ۶
- ۹- منبع شماره ۱۲
- ۱۰- منبع شماره ۶
- ۱۱- منبع شماره ۱
- ۱۲- منبع شماره ۱۲
- ۱۳- منبع شماره ۱۲
- ۱۴- منبع شماره ۱۰
- ۱۵- منبع شماره ۱۲
- ۱۶- منبع شماره ۱۶
- ۱۷- منبع شماره ۱۲
- ۱۸- منبع شماره ۶
- ۱۹- منبع شماره ۱۰
- ۲۱- بزرگسالان برای یادگیری مطلوب

ترجیح می‌دهند با کمک آموزشگر معایب استفاده از یک فعالیت پدیده و موضوع را بررسی کنند تا از این طریق از تجربه‌ها اشتباه‌آمیز گذشته خود دست بکشند. این فرآیند نیاز به آموزش از طریق مشاهده را طلب می‌کند.

این یک امر پذیرفته شده است که، بزرگسالان مطالبی را که به آنان آموزش داده می‌شود که برای زمانهای مدید آتی مورد استفاده قرار دهند، دیرتر می‌پذیرند و در صورت پذیرش به زودی فراموش می‌کنند. در نتیجه موفق نمی‌شوند مطلب مزبور را در عمل به کار گیرند، در صورت تکرار چنین وضعیتی بزرگسالان بتدریج علاقه خود را به آموزش از دست خواهند داد و از آموزشگر نیز دوری خواهند جست.